

سبک حکمرانی سیاسی ابراهیم رئیسی در جمهوری اسلامی ایران (رویکردی تحلیلی بر سیاست‌ها و اقدامات اجرایی)

مرتضی فرخی^۱

مجتبی نوروزی چلیچه^۲

علی محمدی مصیری^{۳*}

چکیده

هدف: حکمرانی سیاسی در جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان سازوکار پیونددهنده مشروعیت دینی و کارآمدی نهادی، نقشی بنیادین در تحقق عدالت و ثبات سیاسی ایفا می‌کند. با این حال، پرسش اساسی آن است که الگوی حکمرانی سیاسی شهید سید ابراهیم رئیسی چه ویژگی‌هایی دارد و چگونه می‌توان آن را در قالب یک «حکمرانی خدمت‌محور» بازشناسی کرد؟ این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که مؤلفه‌های نظری و عملی حکمرانی سیاسی در رویکرد شهید رئیسی چیست و چه تمایزی با الگوهای متعارف پس از انقلاب اسلامی دارد. **روش‌شناسی پژوهش:** پژوهش حاضر کیفی بوده و داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای، تحلیل گفتمان سخنرانی‌ها و اقدامات شهید رئیسی در دوره‌های قوه قضائیه و قوه مجریه گردآوری شد. تحلیل داده‌ها بر اساس چارچوب مفهومی مردم‌سالاری دینی، عدالت‌محوری، خدمت مردم‌پایه و بازتعریف رابطه دولت-ملت انجام گرفت. **یافته‌ها:** حکمرانی سیاسی در رویکرد شهید رئیسی مبتنی بر تلفیق سه مؤلفه اساسی است: خدمت مردم‌پایه به‌عنوان کلیدواژه محوری، عدالت‌محوری ساختاری و ولایت‌مداری در سیاست‌گذاری. این الگو در پی بازسازی سرمایه اجتماعی و افزایش اعتماد مردم به نظام سیاسی بود. تمایز آن با الگوهای پیشین، تأکید بر مردمی‌سازی فرآیندهای حکمرانی و انسجام گفتمانی میان اندیشه امامین انقلاب و الزامات اجرایی دولت اسلامی است. **نتیجه‌گیری:** یافته‌ها نشان می‌دهد که حکمرانی سیاسی در رویکرد شهید رئیسی فراتر از گزارش عملکرد، به‌مثابه یک «الگوی نوین» قابل تداوم و توسعه است. این الگو ظرفیت آن را دارد که ضمن ارتقای مشروعیت و کارآمدی نظام، مبنای نظری و تجربی برای بازآرایی سیاست‌گذاری عدالت‌محور در جمهوری اسلامی ایران فراهم آورد.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی سیاسی، خدمت مردم‌پایه، عدالت‌محوری، مردم‌سالاری دینی، ولایت‌مداری.

Email: Morteza.farokhi@khu.ac.ir

Email: m.norouzi88@yahoo.com

Email: ali.mohamadi@khu.ac.ir

۱- استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، ایران.

۲- استادیار، گروه علوم سیاسی و معارف اسلامی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران.

۳- دکتری تخصصی، مجموعه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل - جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۳۰

مقدمه

حکمرانی سیاسی یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در علوم سیاسی و مدیریت عمومی است که به نحوه توزیع قدرت، سازمان‌دهی رابطه دولت و مردم و تضمین عدالت و کارآمدی در نظام‌های سیاسی می‌پردازد. در ادبیات جهانی، (Governance) به‌عنوان سازوکاری سه‌وجهی شامل دولت، مردم و نهادهای مدنی تعریف می‌شود، در حالی که در جمهوری اسلامی ایران، حکمرانی سیاسی ماهیتی متمایز دارد و بر پایه تلفیق مشروعیت دینی و کارآمدی نهادی، مردم‌سالاری دینی و عدالت‌محوری استوار است.

در این چارچوب، شهید سیدابراهیم رئیسی به‌عنوان یکی از چهره‌های برجسته نظام، کوشید الگوی خاصی از حکمرانی سیاسی را صورت‌بندی کند که در آن «خدمت مردم‌پایه» کلیدواژه محوری است. سوابق وی در قوه قضائیه و دولت سیزدهم نشان می‌دهد که رئیسی با تکیه بر اصولی چون عدالت‌محوری، ولایت‌مداری، مردمی‌سازی سیاست‌گذاری و فسادستیزی، در پی بازتعریف رابطه دولت و ملت و بازسازی اعتماد عمومی بود. از این‌رو، مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمرانی سیاسی در رویکرد شهید رئیسی کدام‌اند و این الگو چه تمایزی با دیگر الگوهای حکمرانی پس از انقلاب اسلامی دارد؟

بیان مسئله

اهمیت این مسئله از آن‌روست که در جمهوری اسلامی ایران، حکمرانی مطلوب همواره با چالش‌هایی چون بوروکراسی پیچیده، فساد اقتصادی، فشار تحریم‌های خارجی و جنگ ترکیبی رسانه‌ای مواجه بوده است. در چنین شرایطی، رئیسی با اتخاذ رویکردی تحول‌گرا، تلاش کرد الگویی از حکمرانی عدالت‌محور و شفاف را در عرصه عمل پیاده‌سازی کند. واکاوی این الگو می‌تواند علاوه بر شناخت اندیشه سیاسی و مدیریتی وی، راهکاری نظری و عملی برای ارتقای کارآمدی نظام ارائه دهد.

از منظر نوآوری، این پژوهش نخستین تلاش نظام‌مند برای تبیین «رویکرد حکمرانی سیاسی شهید رئیسی» است که نه صرفاً گزارشی از عملکرد، بلکه مدلی مفهومی بر پایه خدمت مردم‌پایه، عدالت‌محوری، ولایت‌مداری و شفافیت نهادی ارائه می‌دهد. این رویکرد با اتکا به اندیشه امامین انقلاب، حکمرانی سیاسی شهید رئیسی را به‌مثابه یک گفتمان سیاسی- مدیریتی قابل تداوم معرفی می‌کند.

بنابراین، ضرورت پژوهش حاضر در دو سطح قابل تبیین است: نخست، تبیین نظری الگوی حکمرانی سیاسی رئیسی به‌عنوان الگویی متمایز در جمهوری اسلامی ایران؛ دوم، ارائه بینش‌های کاربردی برای اصلاح ساختارهای حکمرانی کشور در جهت عدالت، کارآمدی و بازسازی اعتماد عمومی.

پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت روزافزون بحث حکمرانی اسلامی و نقش آن در ارتقای کارآمدی نظام‌های سیاسی، پژوهش‌های متعددی در ایران صورت گرفته است. با این حال، هنوز خلأ پژوهشی در زمینه ترکیب تحلیلی نظریه حکمرانی اسلامی با عملکرد اجرایی در سطح یک الگوی جامع و تطبیقی وجود دارد؛ مقاله حاضر در همین راستا تلاش می‌کند این شکاف را پوشش دهد.

جدول ۱: خلاصه آثار چاپ‌شده مرتبط با موضوع موردبررسی

نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نتیجه
رئیزی، سید ابراهیم	۲۰۱۹	نظریه حکمرانی اسلامی و عدالت‌محوری	در این اثر، شهید رئیزی به تحلیل مفهوم حکمرانی اسلامی و تأکید بر عدالت‌محوری و شفافیت در حکمرانی پرداخته است. وی بیان می‌کند که حکمرانی اسلامی باید بر اساس اصول اخلاقی و مردمی باشد تا بتواند به تحقق عدالت و حقوق مردم دست یابد.
خوش‌زاد، اکبر	۲۰۱۸	مردم‌سالاری دینی و چالش‌های حکمرانی در ایران	در این پژوهش، نقش مردم‌سالاری دینی در حکمرانی جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار گرفته و تأکید شده که چنین الگویی می‌تواند در مقابل فساد و ناکارآمدی سیستم‌های اجرایی مقابله کند.
بابایی، علی	۲۰۱۶	حکمرانی اسلامی و اصول کلیدی آن	این پژوهش بر اهمیت اصولی چون شفافیت، مشارکت مردمی و کارآمدی اجرایی در حکمرانی اسلامی تأکید دارد و به تحلیل تجربیات مختلف حکومتی در ایران پرداخته است.
مقدمی، فرشاد	۲۰۲۱	الگوهای حکمرانی سیاسی در ایران معاصر	این تحقیق به بررسی الگوهای مختلف حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران پرداخته و نقش مکتب شهید رئیزی را در پیشبرد حکمرانی کارآمد و مبارزه با فساد بررسی کرده است.
خاوند، ناصر	۲۰۲۲	حکمرانی دینی و اقتدار ملی در ایران	در این اثر، تأکید بر ایجاد اقتدار ملی در چارچوب حکمرانی دینی و اجرای سیاست‌های اقتصادی مقاومتی با محوریت عدالت اجتماعی مورد تحلیل قرار گرفته است.
سیفی، محمد	۲۰۱۸	شهادت‌خواهی و نقش آن در حکمرانی اسلامی	این تحقیق بر این مسئله تأکید دارد که حکمرانی سیاسی باید از مبانی اسلامی چون شهادت‌خواهی و حقیقت‌جویی پیروی کند تا به اهداف اصلی عدالت‌محوری دست یابد.

کیانی، سارا	۲۰۲۲	عدالت اجتماعی در نظام‌های حکمرانی اسلامی	این تحقیق به تحلیل ابعاد مختلف عدالت اجتماعی در نظام‌های حکمرانی اسلامی پرداخته و نقش شهید رئیسی در تحقق آن در دوره‌های مختلف حکمرانی ایران را بررسی کرده است.
حسینی، فرهاد	۲۰۱۷	کارآمدی حکمرانی اسلامی و توسعه پایدار	در این اثر، بررسی شده که چگونه کارآمدی اجرایی و سیاست‌های اصلاحی در حکمرانی اسلامی می‌تواند به توسعه پایدار و عدالت‌محوری کمک کند.
نیکوکار، محمود	۲۰۲۳	مبارزه با فساد در حکمرانی جمهوری اسلامی	این تحقیق به بررسی اقدامات شهید رئیسی در مبارزه با فساد و تأثیر آن‌ها در بهبود کارآمدی دستگاه‌های اجرایی و قضائی کشور پرداخته است.

منبع (یافته‌های پژوهش)

در بیشتر آثار پیشین، به‌طور عمده بر جنبه‌های نظری حکمرانی یا عملکردهای حکومتی در مقاطع تاریخی خاص تأکید شده است اما مقاله‌ی حاضر به صورت هم‌زمان به تحلیل مبانی نظری حکمرانی اسلامی و عملکرد اجرایی شهید رئیسی در دوره‌های مختلف پرداخته است. بدین ترتیب، نوآوری مقاله به شرح ذیل است:

- (۱) ترکیب تحلیل نظری و عملی حکمرانی اسلامی با تمرکز بر اندیشه و عملکرد شهید رئیسی.
- (۲) ارائه الگوی اصلاحی-کاربردی در حکمرانی با تأکید بر شفافیت، پاسخگویی و کارآمدی.
- (۳) بررسی تطبیقی اقدامات اجرایی (در حوزه قضائی، اقتصادی و اجتماعی) و پیوند آن با مبانی نظری.
- (۴) معرفی مدل بومی حکمرانی اسلامی به‌عنوان الگویی قابل استفاده برای کشورهای در حال توسعه.
- (۵) بهره‌گیری از رویکرد میان‌رشته‌ای (علوم سیاسی، مدیریت عمومی، مطالعات توسعه) برای تحلیل جامع.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و تحلیلی-توصیفی طراحی شده است و هدف آن شناسایی و تحلیل اصول و مؤلفه‌های حکمرانی سیاسی در رویکرد شهید سید ابراهیم رئیسی است. داده‌های پژوهش از نوع ثانویه بوده و شامل اسناد رسمی، گزارش‌ها، سخنرانی‌ها، کتاب‌ها و مقالات علمی معتبر در زمینه حکمرانی اسلامی و عملکرد اجرایی شهید رئیسی می‌باشد. تحلیل داده‌ها بر اساس چارچوب مفهومی پژوهش انجام شد که شامل شاخص‌های کلیدی مردم‌سالاری دینی، عدالت‌محوری، شفافیت، پاسخگویی، خدمت مردم‌پایه و کارآمدی اجرایی است. این رویکرد تحلیلی-توصیفی امکان می‌دهد تا پژوهش علاوه بر ارائه گزارش

عملکرد شهید رئیسی، مدلی تحلیلی از حکمرانی سیاسی وی ارائه دهد که قابلیت تعمیم و استفاده در دیگر نظام‌های سیاسی مشابه را نیز داشته باشد.

چارچوب مفهومی حکمرانی سیاسی خدمت‌پایه: چارچوبی برای سیاست‌گذاری عدالت محور و مردم‌سالار

در نظام جمهوری اسلامی، حکمرانی سیاسی بر پایه مردم‌سالاری دینی بنا شده است که در آن، مردم نقش تعیین‌کننده‌ای در سیاست‌گذاری‌ها دارند (موسوی خمینی، ۱۹۸۹: ۴۳۲). شهید رئیسی با تأکید بر این اصل، تلاش کرد تا ساختارهای اداری کشور را در راستای عدالت و کارآمدی اصلاح کند. در حکمرانی اسلامی، مشروعیت حکومت برخاسته از احکام الهی و پذیرش مردمی است که در نظریه ولایت فقیه امام خمینی (ره) (۱۳۶۸) به‌وضوح بیان شده است. در این نظریه، حاکم باید علاوه بر داشتن صلاحیت‌های علمی و فقهی، در امور اجرایی نیز کارآمد باشد و رفاه عمومی را تأمین کند (مطهری، ۱۹۹۰: ۲۱۵).

بر اساس آموزه‌های اسلامی، عدالت‌محوری یکی از ارکان حکمرانی مطلوب است. قرآن کریم در آیه ۵۸ سوره نساء بر لزوم رعایت عدالت در حکومت تأکید دارد: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ» (ترجمه: همانا خداوند به شما فرمان می‌دهد که امانات را به اهل آن بسپارید و هنگام داوری میان مردم، به عدالت حکم کنید). این اصل در اندیشه حکمرانی اسلامی به‌عنوان یک رکن اساسی تلقی می‌شود (طباطبایی، ۲۰۰۷: ۱۷۸). شهید رئیسی نیز در تمام دوره‌های مدیریتی خود، به‌ویژه در قوه قضائیه، به اجرای این مهم توجه داشت.

علاوه بر عدالت، شفافیت نیز در حکمرانی اسلامی مورد تأکید قرار گرفته است. پیامبر اسلام (ص) و امام علی (ع) همواره بر اصل پاسخگویی و شفافیت تأکید داشته‌اند. در نامه ۵۳ نهج‌البلاغه، امام علی (ع) به مالک اشتر توصیه می‌کند که از تصمیمات پنهانی بپرهیزد و مردم را در جریان امور حکومت قرار دهد (نهج‌البلاغه، ۱۹۹۹: ۴۲۱). این اصل نیز یکی از راهبردهای شهید رئیسی در دوران مسئولیت‌های اجرایی او بوده است. حکمرانی سیاسی خدمت‌محور: بر اساس محور «خدمت‌رسانی به مردم» تعریف می‌شود؛ بدین معنا که تمامی سیاست‌ها، تصمیمات و اقدامات اجرایی باید با هدف ارتقاء رفاه عمومی، تضمین عدالت و تأمین نیازهای اساسی جامعه طراحی و اجرا شود. این رویکرد مبتنی بر آموزه‌های انقلاب اسلامی و دیدگاه‌های امامین انقلاب است و اصولی چون عدالت‌محوری، مردم‌سالاری دینی، شفافیت، پاسخگویی و مقابله با فساد را در خود جای می‌دهد.

خدمت مردم‌پایه: این مفهوم، بنیان عملی حکمرانی سیاسی را تشکیل می‌دهد و تأکید دارد که اقتدار و مشروعیت حکومت، از کیفیت خدمات ارائه‌شده به مردم ناشی می‌شود. در این دیدگاه، هرگونه تصمیم‌گیری یا سیاست‌گذاری بدون ارتقای رفاه و عدالت اجتماعی ناکارآمد و فاقد مشروعیت است (موسوی خمینی، ۱۹۸۹: ۴۳۲).

مردم‌سالاری دینی

مردم‌سالاری در حکمرانی مستلزم شفافیت در فرآیند تصمیم‌گیری، مشارکت عمومی و پاسخگویی حکومت است. نبود شفافیت و محدودیت در مشارکت مردمی، حکمرانی را به سمت اقتدارگرایی سوق می‌دهد (دال^۱، ۲۰۰۶: ۶). یکی از اصول کلیدی حکمرانی سیاسی در رویکرد شهید رئیسی، مردم‌سالاری دینی است. این اصل به‌طور مستقیم از اصول انقلاب اسلامی و دیدگاه‌های امام خمینی (ره) نشأت می‌گیرد. در این چارچوب، مشروعیت حکومت نه تنها از اراده مردم بلکه از آموزه‌های دینی و فقهی نیز تأثیر می‌پذیرد (موسوی خمینی، ۱۹۸۹: ۱۲). شهید رئیسی با تأکید بر مشارکت مردم در فرآیند تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری‌ها، این اصل را در عمل پیاده کرد (رئیسی، ۲۰۲۱: ۵۵).

عدالت‌محوری

عدالت در حکمرانی نه تنها به توزیع عادلانه منابع محدود می‌شود، بلکه به ایجاد فرصت‌های برابر برای همه افراد جامعه نیز بستگی دارد. عدالت‌محوری یک اصل اساسی برای افزایش مشروعیت سیاسی است (سن^۲، ۲۰۰۹: ۷۸). عدالت به‌عنوان یکی از ارکان اصلی حکمرانی اسلامی در رویکرد شهید رئیسی، نقش بسیار مهمی در اقدامات اجرایی وی ایفا کرد. وی با اتخاذ رویکردهایی مانند مبارزه جدی با فساد و بهبود فرآیندهای قضائی، تلاش کرد تا عدالت اجتماعی را در کشور تقویت کند. همچنین، در حکومت‌داری وی، بازسازی نهادهای دولتی و قضائی به‌گونه‌ای بود که حقوق شهروندان به‌ویژه اقشار ضعیف و محروم جامعه تأمین شود (رئیسی، ۲۰۲۱: ۶۷).

شفافیت و پاسخگویی

شفافیت و پاسخگویی دولتی دو مؤلفه جدایی‌ناپذیر برای کاهش فساد و تقویت اعتماد عمومی هستند. هرچه میزان دسترسی به اطلاعات بیشتر باشد، میزان مشارکت عمومی نیز افزایش خواهد یافت. (هودن^۳، ۲۰۱۳: ۱۱۲). شفافیت در حکمرانی سیاسی شهید رئیسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود. وی با تأکید بر مقابله با فساد و تبعیض در ساختارهای حکومتی، تلاش کرد تا نظام اداری کشور شفاف‌تر و پاسخگوتر باشد (رئیسی، ۲۰۲۱: ۷۳). این اصل در دو حوزه به‌طور خاص مورد توجه قرار گرفت: اولاً، در عرصه قضائی با افزایش دسترسی به اطلاعات قضائی و علنی‌سازی بسیاری از محاکمات، ثانیاً در عرصه اجرایی با تأکید بر مدیریت مالی شفاف و نظارت‌های مستمر بر عملکرد دولت و نهادهای عمومی (رئیسی، ۲۰۲۱: ۷۹).

1. Dahl
2. Sen
3. Howden

اقتدار ملی و استقلال سیاسی

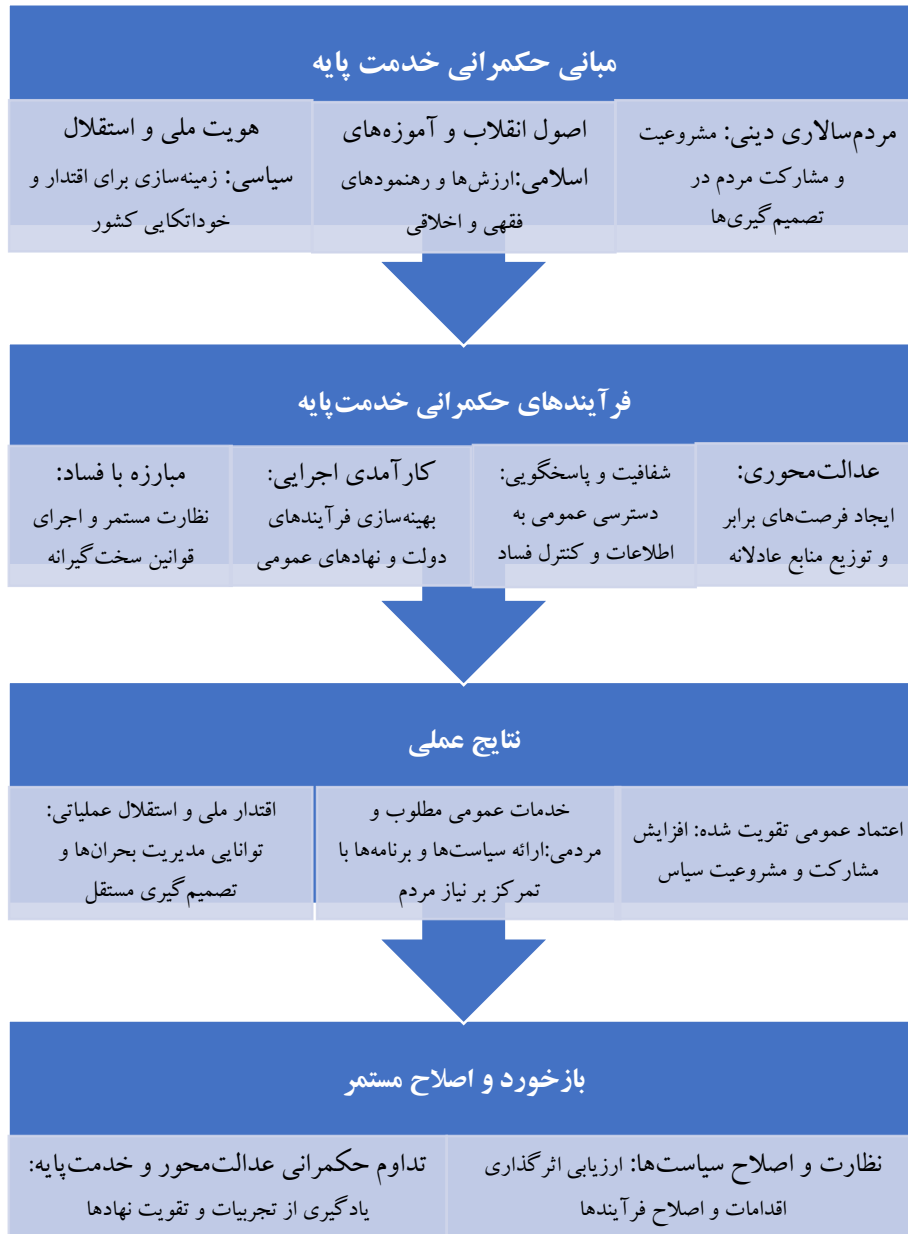
اقتدار ملی به معنای توانایی حکومت در مدیریت بحران‌ها و استقلال سیاسی است. کشوری که بتواند بر اساس سیاست‌های مستقل داخلی و بین‌المللی خود عمل کند، از اقتدار بالاتری برخوردار خواهد بود. (گیلپین، ۲۰۰۱: ۹۵). رویکرد حکمرانی شهید رئیسی، تقویت اقتدار ملی و حفظ استقلال سیاسی از اصول بنیادین بود. وی همواره بر اهمیت تقویت هویت ملی و خوداتکایی تأکید داشت. در این راستا، هم‌زمان با مبارزه با فساد، به دنبال تحقق استقلال اقتصادی، سیاسی و فرهنگی نیز بود. شهید رئیسی با اصلاحات در بخش‌های مختلف نظام قضائی، به‌ویژه در جلوگیری از دخالت‌های خارجی و تقویت ساختارهای داخلی، به این اهداف نزدیک شد (رئیسی، ۲۰۲۱: ۸۲).

کارآمدی اجرایی

حکمرانی موفق تنها با سیاست‌های کارآمد قابل تحقق است. دولت‌هایی که فرآیندهای اجرایی را بهینه‌سازی می‌کنند، بهره‌وری و توسعه اقتصادی بهتری خواهند داشت (رودس، ۱۹۹۶: ۱۵۶). در حکمرانی سیاسی شهید رئیسی، کارآمدی اجرایی یکی دیگر از ارکان کلیدی به‌شمار می‌آید. شهید رئیسی با اتکا به اصول مدیریتی مبتنی بر کارآمدی و کارایی، در دوره ریاست قوه قضائیه و همچنین دولت سیزدهم، سعی در ایجاد تحول در نهادهای اجرایی داشت (رئیسی، ۲۰۲۱: ۹۵). اصلاحات در نظام قضایی و بهبود فرآیندهای اجرایی، همچنین تقویت نظارت‌ها و کاهش فساد در سطوح مختلف دولت از جمله اقدامات عملی وی در جهت تحقق کارآمدی اجرایی بود (رئیسی، ۲۰۲۱: ۱۱۰).

مقابله با فساد

فساد، بزرگ‌ترین چالش حکمرانی است و هرگونه کوتاهی در مبارزه با آن، به کاهش مشروعیت دولت منجر می‌شود. نظارت مستمر و اجرای قوانین سخت‌گیرانه، از الزامات کاهش فساد در حکمرانی است (کلرک، ۲۰۱۸: ۲۰۹). یکی از ویژگی‌های بارز حکمرانی سیاسی شهید رئیسی، مقابله قاطعانه با فساد در تمام سطوح حکومتی بود. وی با اتکاء به آموزه‌های دینی و اسلامی و بر اساس تعالیم امام علی(ع)، در تلاش بود تا ساختارهای اداری و قضائی کشور را از فساد پاک‌سازی کند. مبارزه با فساد در دوران تصدی وی در قوه قضائیه به‌ویژه با اقدامات ملموس در پیگیری پرونده‌های فساد اقتصادی و نظارت بر عملکرد مسئولان دولتی صورت گرفت (رئیسی، ۲۰۲۱: ۱۲۰).

شکل ۱: مدل مفهومی حکمرانی سیاسی مردم پایه

منبع (یافته‌های پژوهش)

عملکرد حکمرانی سیاسی شهید ابراهیم رئیسی

شهید ابراهیم رئیسی در دوران تصدی ریاست قوه قضائیه و سپس دولت سیزدهم، با محوریت اصول مردم‌سالاری دینی، تلاش کرد الگویی از حکمرانی ارائه دهد که ارتباط عملی میان مردم، نهادهای اجرایی و تصمیم‌گیران را تقویت کند. مردم‌سالاری دینی نزد رئیسی نه صرفاً شعار، بلکه در قالب سازوکارهای ملموس و قابل سنجش شکل می‌گیرد.

مردم‌سالاری دینی در حکمرانی شهید رئیسی

در دوره ریاست قوه قضائیه، تشکیل دادگاه‌های ویژه رسیدگی به پرونده‌های فساد اقتصادی از جمله اقدامات کلیدی بود که با هدف ارتقای شفافیت و پاسخگویی در نظام قضائی و تسریع در تحقق عدالت انجام شد (رئیسی، ۲۰۲۱؛ ۵۰-۶۰). این اقدام امکان نظارت عمومی و افزایش دسترسی مردم به عدالت را فراهم کرد و سازوکار مشخصی برای مقابله با فساد ایجاد نمود.

همچنین دیدارهای مردمی در استان‌های مختلف، امکان شنیدن مستقیم مشکلات قضائی و حقوقی مردم و پیگیری آنها را فراهم می‌کرد (رحمانی، ۲۰۲۰؛ ۸۴). این دیدارها موجب افزایش اعتماد عمومی به دستگاه قضائی و ایجاد فضایی برای ارتباط مستقیم مردم با مسئولان شد.

با آغاز دولت سیزدهم، رویکرد مردم‌سالاری دینی با محوریت حضور میدانی و دولت مردمی ادامه یافت. سفرهای استانی و بازدیدهای میدانی از مراکز تصمیم‌گیری، زمینه تعامل عملی مردم با فرآیندهای سیاست‌گذاری را فراهم نمود (طاهری، ۲۰۲۱؛ ۱۱۲). همچنین راه‌اندازی سامانه‌های نظرسنجی و دسترسی آزاد به اطلاعات امکان مشارکت مستقیم مردم و ارائه بازخورد بر تصمیمات اجرایی را فراهم کرد (حسینی، ۲۰۲۲؛ ۷۶).

تحلیل این اقدامات نشان می‌دهد که مردم‌سالاری دینی در سبک حکمرانی رئیسی ترکیبی از سازوکارهای نهادی، ارتباط مستقیم با مردم و استفاده از فناوری برای تقویت مشارکت عمومی است. این رویکرد موجب افزایش شفافیت، پاسخگویی و اعتماد عمومی شده و یک چارچوب عملیاتی برای تحقق مردم‌سالاری دینی فراهم می‌سازد.

عدالت‌محوری در حکمرانی ابراهیم رئیسی

عدالت‌محوری یکی از ارکان بنیادی سبک حکمرانی ابراهیم رئیسی است که در دوران تصدی قوه قضائیه و دولت سیزدهم، به صورت عملیاتی و نظام‌مند دنبال شد. این رویکرد، شامل شفافیت فرآیندهای قضائی، مقابله با فساد، توزیع عادلانه منابع و فرصت‌ها و تقویت عدالت اجتماعی است و با شاخص‌های مشخص قابل تبیین و ارزیابی است.

در دوره ریاست قوه قضائیه، یکی از اقدامات کلیدی، رسیدگی به پرونده‌های فساد اقتصادی و اصلاح فرآیندهای قضائی بود. با تأسیس دادگاه‌های ویژه مبارزه با فساد اقتصادی، امکان تسریع رسیدگی به

پرونده‌های کلان فراهم شد و برگزاری علنی محاکمات، زمینه اعتماد عمومی و مشاهده تحقق عدالت را فراهم ساخت (موسوی، ۲۰۱۹: ۴۵). این اقدامات نشان‌دهنده تلاش برای ایجاد سازوکارهای عملیاتی و قابل مشاهده برای تحقق عدالت قضائی بود، به گونه‌ای که دسترسی مردم به عدالت در سطح کشور افزایش یافت.

با آغاز دولت سیزدهم، عدالت‌محوری در حوزه اجرایی و اقتصادی نیز پیگیری شد. سیاست‌های حمایتی از اقشار کم‌درآمد، اصلاح نظام یارانه‌ای و تلاش برای کاهش شکاف طبقاتی از جمله محورهای اصلی بود (رئییسی، ۲۰۲۱: ۶۰-۸۷). برای نمونه، افزایش یارانه‌ها برای دهک‌های پایین جامعه و حذف رانت‌های غیرضروری به ایجاد فرصت‌های برابر و کاهش تبعیض اقتصادی کمک کرد (فراهانی، ۲۰۲۱: ۸۹). در حوزه توزیع فرصت‌های اقتصادی، پروژه‌های اشتغال‌زایی در مناطق محروم و اعطای وام‌های کم‌بهره به مشاغل کوچک و متوسط، نمونه‌ای از تلاش برای تحقق عدالت اقتصادی و تقویت فرصت‌های برابر بود (کاظمی، ۲۰۲۲: ۱۱۰). تحلیل این اقدامات نشان می‌دهد که عدالت‌محوری نزد رئییسی ترکیبی از سیاست‌های قضائی و اقتصادی عملیاتی، شفافیت و پاسخگویی به نیازهای اجتماعی است و به عنوان یکی از مولفه‌های اساسی سبک حکمرانی وی قابل تعریف و ارزیابی است.

شفافیت و پاسخگویی در حکمرانی ابراهیم رئییسی

شفافیت و پاسخگویی، از مؤلفه‌های بنیادین سبک حکمرانی ابراهیم رئییسی محسوب می‌شوند که در دوره تصدی ریاست قوه قضائیه و دولت سیزدهم به شکل سیستماتیک، عملیاتی و چندوجهی اجرا شدند. در قوه قضائیه، ایجاد سامانه‌های قضائی آنالین و برگزاری محاکمات فساد به صورت علنی امکان دسترسی مستقیم مردم به فرآیندهای قضائی را فراهم ساخت (عباسی، ۲۰۲۰: ۶۵). انتشار آرای قضائی و فراهم کردن دسترسی آزاد به اطلاعات دادگاه‌ها موجب شد قوه قضائیه از یک ساختار بسته به نهادی شفاف‌تر و پاسخگوتر تبدیل شود و مردم بتوانند عملکرد قضائی را مشاهده و ارزیابی کنند. این اقدامات همچنین با ایجاد سازوکارهای مشاهده‌پذیر، موجب بازدارندگی در برابر تخلفات حقوقی و اداری شد و شفافیت را به یک سازوکار عملیاتی قابل سنجش تبدیل نمود. علاوه بر این، همزمان با این اقدامات، رئییسی اقدام به انتشار گزارش‌های دوره‌ای عملکرد قوه قضائیه کرد که در آن جزئیات روند رسیدگی به پرونده‌ها و سیاست‌های قضائی تشریح شده بود (رئییسی، ۲۰۲۱: ۷۳-۷۹). این اقدام موجب شد فرآیند قضائی از سطح تصمیم‌گیری مدیریتی به یک سازوکار شفاف و تحت نظارت عمومی تبدیل شود و امکان تحلیل و ارزیابی توسط نهادهای مستقل و رسانه‌ها فراهم شود.

در دولت سیزدهم، شفافیت اجرایی با راه‌اندازی سامانه شفافیت مالی و تقویت نظارت عمومی و رسانه‌ای توسعه یافت (زارعی، ۲۰۲۱: ۹۴). این سامانه امکان بررسی و پیگیری بودجه، هزینه‌ها و نحوه تخصیص اعتبارات دولتی را برای مردم و نهادهای نظارتی فراهم کرد و سهم قابل توجهی در پیشگیری از فساد مالی و افزایش پاسخگویی مدیران داشت. انتشار گزارش‌های منظم عملکرد پروژه‌ها، نحوه تخصیص بودجه و

شاخص‌های عملکردی سازمان‌ها، امکان رصد دقیق عملکرد اجرایی را برای شهروندان و دستگاه‌های نظارتی فراهم ساخت و باعث شد شفافیت به یک مولفه عملیاتی، قابل ارزیابی و نهادی تبدیل شود. علاوه بر این، تعامل مستمر با رسانه‌ها و انتشار اطلاعات به شکل منظم، سطح دسترسی عمومی به داده‌های مربوط به عملکرد دولت را افزایش داد و مشارکت فعال شهروندان در فرآیندهای نظارتی را تقویت کرد (رئیس، ۲۰۲۱: ۷۹). این اقدامات، نمونه‌ای از هم‌افزایی بین فناوری اطلاعات، نهادهای نظارتی و مشارکت مردم است که شفافیت و پاسخگویی را به یک سازوکار یکپارچه و مستمر تبدیل کرده است.

همچنین، راه‌اندازی سامانه گزارشگری فساد امکان ثبت تخلفات اقتصادی و اداری توسط شهروندان با حفظ هویت و بدون واسطه را فراهم کرد (حیدری، ۲۰۲۲: ۱۱۲). این سامانه زمینه مشارکت مستقیم مردم در فرآیندهای نظارتی را فراهم آورد و موجب شد شفافیت و پاسخگویی به یک چارچوب نهادی و عملیاتی تبدیل شود که توانایی تحلیل و ارزیابی دقیق عملکرد نهادها را فراهم می‌کند. دسترسی مردم به اطلاعات مرتبط با تخلفات و امکان پیگیری سریع اقدامات اجرایی، اعتماد عمومی را تقویت کرده و نقش مردم در کنترل عملکرد نهادهای اجرایی و قضائی پررنگ‌تر شد. علاوه بر این، این اقدامات با ایجاد سازوکارهای مشاهده‌پذیر و پاسخگو موجب شد شفافیت از سطح اطلاع‌رسانی ساده فراتر رفته و به یک فرآیند مستمر، نهادی و قابل سنجش علمی تبدیل شود.

با جمع‌بندی، شفافیت و پاسخگویی در سبک حکمرانی رئیس، ترکیبی از سازوکارهای نهادی، فناوری اطلاعات، انتشار داده‌ها و مشارکت فعال مردم است که موجب ارتقای اعتماد عمومی، تقویت نظارت اجتماعی و نهادی، و بازدارندگی مؤثر در برابر فساد شده است. این مؤلفه، از شاخص‌های اساسی سبک حکمرانی اسلامی عملیاتی و قابل ارزیابی است و نمونه‌ای قابل توجه از حکمرانی شفاف و پاسخگو در چارچوب نظام جمهوری اسلامی فراهم آورده است.

فسادستیزی در حکمرانی ابراهیم رئیس

مبارزه با فساد یکی از محورهای کلیدی سبک حکمرانی ابراهیم رئیس است که در دوره تصدی ریاست قوه قضائیه و دولت سیزدهم به شکل سیستماتیک و عملیاتی دنبال شد. در قوه قضائیه، تأسیس دادگاه‌های ویژه مبارزه با فساد اقتصادی امکان رسیدگی سریع و دقیق به پرونده‌های کلان اقتصادی را فراهم کرد و بسیاری از مفسدان اقتصادی محاکمه شدند (میرزایی، ۲۰۱۹: ۷۸). برگزاری بخشی از جلسات این دادگاه‌ها به صورت علنی، زمینه اعتماد عمومی به دستگاه قضائی را تقویت کرد و شفافیت و پاسخگویی در رسیدگی به پرونده‌های اقتصادی را تضمین نمود. این اقدام، ضمن این که بر اعتماد عمومی اثرگذار بود، نشان‌دهنده توجه رئیس به سازوکارهای نهادی برای پیشگیری و کنترل فساد و ایجاد فرآیندهای مشاهده‌پذیر و پاسخگو است.

همزمان با فعالیتهای قضائی، دولت و نهادهای نظارتی تحت رهبری رئیس، اقدام به بازنگری گسترده در فرآیندهای اداری و اقتصادی کردند تا زمینه ایجاد فساد اداری کاهش یابد. اصلاح فرآیند دریافت

مجوزهای اقتصادی و تسهیل روند صدور مجوزها، امکان کاهش روابط غیرقانونی و امتیازات ویژه را فراهم ساخت و در عین حال شفافیت در عملکرد اداری را افزایش داد (رحیمی، ۲۰۲۲: ۱۲۳). این اقدامات، نشان‌دهنده هم‌زمانی مبارزه با فساد و ارتقای شفافیت و پاسخگویی است که نمونه‌ای از هم‌افزایی مؤلفه‌های حکمرانی کارآمد و عادلانه را به نمایش می‌گذارد.

در دولت سیزدهم، فسادستیزی یکی از اولویت‌های اصلی سیاست‌های اقتصادی و اجرایی بود. اصلاح ساختارهای اقتصادی، از جمله حذف رانت‌های ارزی و ایجاد سامانه‌های شفاف‌سازی معاملات دولتی، تلاش برای کاهش فرصت‌های فساد و ایجاد شرایط برابر برای همه بازیگران اقتصادی را به همراه داشت (اکبری، ۲۰۲۱: ۹۵). علاوه بر این، راه‌اندازی سامانه سوت‌زنی فساد، امکان ارائه گزارش‌های فساد توسط مردم بدون واسطه و با حفظ هویت را فراهم کرد. این اقدام مشارکت مستقیم مردم در فرآیند نظارت و کنترل فساد را افزایش داد و موجب شد که مبارزه با فساد، به یک فرآیند نهادی و عملیاتی با قابلیت مشاهده و سنجش تبدیل شود.

تحلیل عملکرد این اقدامات نشان می‌دهد که فسادستیزی در سبک حکمرانی رئیسی، با هماهنگی میان سازوکارهای قضائی، اداری و مشارکت مردمی، قابلیت پیشگیری، نظارت و پاسخگویی را افزایش داده است. ترکیب اقدامات قضائی، اصلاح فرآیندهای اداری و استفاده از فناوری اطلاعات، موجب شده است که مبارزه با فساد نه به‌عنوان یک اقدام منفرد، بلکه به‌عنوان یک چارچوب عملیاتی و نهادی یکپارچه در حکمرانی اسلامی قابل تحلیل و ارزیابی باشد. این رویکرد همچنین بازدارندگی در برابر تخلفات اقتصادی و اداری را افزایش داده و اعتماد عمومی به نهادهای اجرایی و قضائی را تقویت کرده است.

تعامل قوای سه‌گانه در حکمرانی ابراهیم رئیسی

تعامل میان قوای سه‌گانه، یکی از چالش‌های اساسی در نظام حکمرانی جمهوری اسلامی است که کیفیت آن تأثیر مستقیمی بر سرعت تصمیم‌گیری‌ها، هماهنگی سیاست‌ها و اجرای برنامه‌های ملی دارد. در دوره ریاست رئیسی بر قوه قضائیه، تلاش شد تا این قوه به‌عنوان بازویی کمکی و هماهنگ‌کننده با دولت و مجلس عمل کند، بدون آن‌که استقلال و اختیار قانونی خود را از دست بدهد. یکی از نمودهای این رویکرد، امضای تفاهم‌نامه‌های همکاری میان قوه قضائیه و مجلس برای اصلاح قوانین فسادزا بود که زمینه‌ساز افزایش هماهنگی در سیاست‌گذاری و اجرای عدالت شد و باعث شد تصمیمات قانونی با سرعت و دقت بیشتری پیاده‌سازی شود (محمدی، ۲۰۲۰: ۸۸). این اقدامات نمونه‌ای از تلاش برای ایجاد سازوکارهای نهادی هماهنگ و شفاف میان قوا است که بازدهی حکمرانی را افزایش می‌دهد.

در دولت سیزدهم، این رویکرد به سطح اجرایی و اقتصادی تعمیم یافت. رئیسی با سیاست همکاری حداکثری با مجلس و قوه قضائیه، اختلافات میان قوا را به حداقل رساند تا مانعی برای پیشبرد منافع ملی ایجاد نشود. تشکیل شورای عالی هماهنگی اقتصادی قوا، به‌عنوان یک سازوکار نهادی، امکان تصمیم‌گیری سریع و هماهنگ در شرایط پیچیده تحریم‌ها را فراهم ساخت و باعث شد اقدامات اقتصادی دولت با پشتوانه

قانونی و اجرایی قوی همراه شود (نعمتی، ۲۰۲۱: ۱۰۲). این شورا نمونه‌ای از نهادسازی برای افزایش هماهنگی و انسجام سیاست‌ها است که تأثیر مستقیم بر سرعت، دقت و اثربخشی تصمیم‌گیری‌ها دارد. همچنین، تعامل مثبت با قوه قضائیه در رسیدگی به پرونده‌های فساد اقتصادی و مالی که مانع سرمایه‌گذاری و تولید بودند، ادامه یافت (حسنی، ۲۰۲۲: ۱۱۷). این همکاری موجب شد سرعت رسیدگی به پرونده‌ها افزایش یابد، تعلل در اجرای احکام قضائی کاهش یابد و امنیت سرمایه‌گذاری و شفافیت در فضای اقتصادی ارتقا پیدا کند. هماهنگی میان قوای سه‌گانه در این زمینه، نمونه‌ای از یکپارچگی عملیاتی و نهادی در حکمرانی است که همزمان استقلال قوه قضائیه را حفظ کرده و اثرگذاری اقدامات دولت و مجلس را افزایش داده است.

در مجموع، سیاست تعامل قوای سه‌گانه نزد رئیسی، با ایجاد سازوکارهای نهادی، هماهنگی میان قوا و شفافیت عملکرد، موجب افزایش سرعت تصمیم‌گیری‌ها، کاهش تعارضات میان قوا و ارتقای اثربخشی و پاسخگویی در حوزه اقتصادی و قضائی شد. این رویکرد نمونه‌ای عملی از هماهنگی نهادی و حکمرانی یکپارچه است که توانسته ضمن حفظ استقلال قوا، بهره‌وری و مشروعیت نظام را ارتقا دهد و به‌عنوان یک شاخص کلیدی سبک حکمرانی وی قابل تحلیل و ارزیابی علمی است.

استقلال سیاسی در حکمرانی ابراهیم رئیسی

حفظ استقلال سیاسی و مقابله با نفوذ بیگانگان یکی از اصول اساسی در حکمرانی جمهوری اسلامی است که نقش تعیین‌کننده‌ای در امنیت ملی، مشروعیت و اثرگذاری سیاست‌ها دارد. در حکمرانی ابراهیم رئیسی، تقویت اقتدار ملی و استقلال سیاسی به‌ویژه در دوره ریاست قوه قضائیه و دولت سیزدهم از اولویت‌های اصلی بوده است. در قوه قضائیه، اتخاذ سیاست‌های قاطعانه در برابر فساد و مفسدان اقتصادی موجب تقویت استقلال دستگاه قضائی شد و نشان داد که این نهاد در برابر فشارهای داخلی و خارجی توان مقاومت و عملکرد مستقل دارد (کریمی، ۲۰۱۹: ۶۷). اقدامات عملی مانند برخورد با شبکه‌های فساد اقتصادی وابسته به جریان‌های خارجی، نمونه‌ای از حفظ حاکمیت قضائی و مقابله با نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانگان بود و زمینه اعتماد عمومی و مشروعیت نهادی را تقویت کرد.

در دولت سیزدهم، استقلال سیاسی با تقویت خودکفایی اقتصادی و کاهش وابستگی به منابع خارجی پیوند خورد و سیاست‌های اقتصادی و تجاری به این هدف طراحی شد (رئیسی، ۲۰۲۱: ۸۲-۹۵). توجه به اقتصاد مقاومتی و توسعه تولید داخلی، از جمله حمایت از صنایع داخلی و کاهش وابستگی به واردات کالاهای اساسی، نشان‌دهنده اهتمام دولت به کاهش آسیب‌پذیری کشور در برابر تحریم‌ها و فشارهای خارجی است (ملکی، ۲۰۲۲: ۱۳۰). این رویکرد، استقلال سیاسی را نه تنها در عرصه تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری، بلکه در ابعاد اقتصادی و امنیتی نیز تقویت کرده است.

علاوه بر این، سیاست خارجی و منطقه‌ای دولت سیزدهم نیز در راستای حفظ استقلال سیاسی طراحی شد. گسترش روابط دیپلماتیک با کشورهای همسایه، توسعه همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای مانند پیمان

سازمان شانگهای و افزایش تجارت با کشورهای اوراسیا، نمونه‌هایی از سیاست‌های عملیاتی برای کاهش فشارهای تحریمی و حفظ استقلال تصمیم‌گیری هستند (سجادی، ۲۰۲۱: ۱۰۹). این اقدامات نشان می‌دهند که استقلال سیاسی در حکمرانی رئیسی به صورت یکپارچه با استقلال اقتصادی، قضائی و دیپلماتیک دنبال شده است و با ایجاد سازوکارهای نهادی و استراتژیک، توان کشور در مواجهه با تهدیدهای خارجی افزایش یافته است.

در مجموع، استقلال سیاسی در سبک حکمرانی رئیسی با ترکیب قدرت قضائی مستقل، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، توسعه تولید داخلی و دیپلماسی منطقه‌ای فعال، به یک چارچوب عملیاتی و قابل ارزیابی تبدیل شده است. این رویکرد، ضمن حفظ حاکمیت ملی و استقلال تصمیم‌گیری، زمینه ارتقای مشروعیت و اعتماد عمومی به نهادهای حکمرانی و افزایش تاب‌آوری کشور در برابر فشارهای خارجی را فراهم کرده است و نمونه‌ای روشن از حکمرانی مستقل، مقتدر و راهبردی در نظام جمهوری اسلامی است.

کارآمدی اجرایی در حکمرانی ابراهیم رئیسی

کارآمدی اجرایی یکی از اصول بنیادین سبک حکمرانی ابراهیم رئیسی است که در دو حوزه قضائی و اجرایی دولت سیزدهم، با طراحی سازوکارهای عملیاتی، نهادی و دیجیتالی به شکل ملموس و قابل ارزیابی تحقق یافت. در دوره ریاست رئیسی بر قوه قضائیه، اقدامات متعددی برای افزایش سرعت رسیدگی به پرونده‌ها، کاهش پرونده‌های معوق و ارتقاء کیفیت تصمیم‌گیری قضائی انجام شد (آخوندی، ۲۰۲۲: ۴۳). تأسیس سامانه‌های نوین قضائی، دیجیتالی کردن فرآیندهای دادرسی و ایجاد سامانه‌های آنلاین برای پیگیری پرونده‌ها، موجب شد فرآیند رسیدگی به پرونده‌ها شفاف‌تر و کارآمدتر شود و همزمان با ارتقاء سرعت و دقت تصمیم‌گیری، اعتماد عمومی نیز تقویت گردد. این اقدامات، نمونه‌ای از هماهنگی میان اصول شفافیت، پاسخگویی و کارآمدی اجرایی در یک چارچوب نهادی و عملیاتی است که قابلیت سنجش و تحلیل علمی دارد.

در دولت سیزدهم، رویکرد کارآمدی اجرایی به حوزه اقتصادی تعمیم یافت و شهید رئیسی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های داخلی و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی تلاش کرد مشکلات اقتصادی کشور را در سطح کلان حل کند (رئیسی، ۲۰۲۱: ۶۷-۱۰۲). اقدامات عملی شامل حمایت از تولیدکنندگان داخلی، رفع موانع تولید، اصلاح نظام مالیاتی و بهینه‌سازی تخصیص منابع بود. این سیاست‌ها باعث کاهش وابستگی به واردات، ارتقاء تولید داخلی و کاهش بیکاری در برخی بخش‌ها شد و نشان‌دهنده توجه عملیاتی به کارآمدی اقتصادی و اثربخشی سیاست‌ها است. استفاده بهینه از منابع، طراحی برنامه‌های عملیاتی و پیاده‌سازی اصلاحات ساختاری، بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی را به همراه داشت و ظرفیت‌های داخلی را برای مواجهه با فشارهای اقتصادی تقویت کرد (حسینی، ۲۰۲۳: ۹۱).

علاوه بر این، یکی از شاخص‌های بارز کارآمدی اجرایی در سبک حکمرانی رئیسی، ارتباط میان کارآمدی و مبارزه با فساد است. با اتخاذ تدابیر جدی برای کنترل فساد و ایجاد سامانه‌های نظارتی شفاف، هدررفت

منابع عمومی کاهش یافت و عملکرد دستگاه‌های دولتی بهبود یافت (موسوی، ۲۰۲۱: ۱۳۴). اصلاح ساختارهای اداری و پیاده‌سازی سامانه‌های شفاف نظارتی، علاوه بر کاهش هزینه‌های اضافی، موجب ارتقاء پاسخگویی و اثربخشی اقدامات اجرایی شد. این اقدامات، نمونه‌ای از یکپارچگی میان سازوکارهای نهادی، سیاست‌های عملیاتی و اصول شفافیت و پاسخگویی هستند که توانستند کارآمدی اجرایی را در سطح کلان به شکل محسوس افزایش دهند.

شکل ۲: مصادیق سبک حکمرانی رئیسی بر مبنای شاخص‌های نظری

شاخص نظری	تعریف/تبیین	مصادیق عملی در حکمرانی رئیسی
مردم‌سالاری دینی	مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری و مشروعیت ناشی از آموزه‌های دینی و اراده مردم	دیدارهای مردمی، سامانه‌های نظرسنجی آنلاین، حضور میدانی در استان‌ها
عدالت‌محوری	توزیع عادلانه منابع، فرصت‌های برابر و رعایت حقوق تمامی اقشار جامعه	دادگاه‌های ویژه مبارزه با فساد اقتصادی، اصلاح نظام یارانه‌ها، پروژه‌های اشتغال‌زایی در مناطق محروم
شفافیت و پاسخگویی	دسترسی عمومی به اطلاعات، علنی‌سازی تصمیمات و پاسخگویی نهادها	سامانه شفافیت مالی، انتشار آرای قضائی، سامانه گزارشگری فساد
اقتدار ملی و استقلال سیاسی	توانایی تصمیم‌گیری مستقل داخلی و بین‌المللی و تقویت خوداتکایی کشور	برخورد با شبکه‌های فساد وابسته به جریان‌های خارجی، اقتصاد مقاومتی، گسترش روابط منطقه‌ای و پیمان‌های اقتصادی
کارآمدی اجرایی	بهبودسازی فرآیندهای اداری و اقتصادی و ارتقاء اثربخشی سیاست‌ها	دیجیتالی شدن فرآیندهای قضائی، اصلاح نظام مالیاتی، تقویت تولید داخلی، کاهش بیکاری
مقابله با فساد	پیشگیری و کاهش فساد از طریق نظارت، قوانین و سازوکارهای شفاف	سامانه سوت‌زنی فساد، دادگاه‌های ویژه اقتصادی، اصلاح فرآیندهای اداری

منبع (یافته‌های پژوهش)

چالش‌های حکمرانی سیاسی در رویکرد شهید رئیسی

علی‌رغم موفقیت‌های قابل توجه در اجرای اصول حکمرانی سیاسی در دوران قوه قضائیه و دولت سیزدهم، این الگو با چالش‌هایی نیز مواجه بوده است که در ادامه به بررسی مهم‌ترین آن‌ها پرداخته می‌شود.

مقاومت بروکراتیک در برابر فسادستیزی

یکی از مهم‌ترین چالش‌های الگوی حکمرانی شهید رئیسی، مقاومت بروکراتیک در برابر مبارزه با فساد بود. با وجود اقدامات قاطعانه در برخورد با مفسدان اقتصادی و اجرای سیاست‌های شفاف‌سازی، برخی شبکه‌های رانت‌خواری و گروه‌های ذی‌نفوذ، در برابر این اصلاحات مقاومت کردند (شریفی، ۲۰۲۱: ۸۹). بخشی از فساد در نهادهای اجرایی به دلیل ساختارهای پیچیده و بوروکراسی اداری ریشه‌دار است که اصلاح آن نیاز به زمان بیشتری دارد. از سوی دیگر، برخی پرونده‌های فساد که به لایه‌های بالای مدیریتی مرتبط بودند، با موانع قانونی و سیاسی مواجه شدند که فرآیند رسیدگی به آن‌ها را کندتر کرد. با وجود دادگاه‌های ویژه فساد، برخی از این پرونده‌ها با تأخیر در رسیدگی یا فشارهای جانبی همراه شدند (عباسی، ۲۰۲۲: ۷۶).

چالش‌های اقتصادی و تحریم‌ها

یکی دیگر از موانع مهم در مسیر حکمرانی شهید رئیسی، محدودیت‌های اقتصادی و فشارهای تحریمی بود. تحریم‌های بین‌المللی، خصوصاً در حوزه فروش نفت و مبادلات بانکی، اجرای سیاست‌های اقتصادی عدالت‌محور را با مشکل مواجه کرد. به‌عنوان مثال، سیاست حذف ارز ترجیحی و اصلاح یارانه‌ها اگر چه در راستای عدالت اقتصادی طراحی شده بود، اما در کوتاه‌مدت باعث افزایش قیمت برخی کالاهای اساسی شد و فشار اقتصادی بر اقشار ضعیف جامعه وارد کرد (نصیری، ۲۰۲۱: ۱۱۲). علاوه بر این، توسعه روابط اقتصادی با کشورهای همسایه و پیمان‌های منطقه‌ای نیازمند زیرساخت‌های تجاری و مالی قوی‌تری بود که در برخی موارد، به دلیل تحریم‌ها و عدم همکاری بانک‌های بین‌المللی، با چالش مواجه شد. دولت تلاش کرد با انعقاد قراردادهای جدید، مسیر تجارت خارجی را متنوع کند، اما این فرآیند به‌دلیل ساختار تحریم‌ها، زمان‌بر بود (رسولی، ۲۰۲۲: ۹۸).

موانع در تعامل قوای سه‌گانه

هر چند شهید رئیسی تلاش کرد تعامل میان قوا را تقویت کند، اما اختلاف نظرهای برخی نهادهای اجرایی و قانون‌گذاری در مورد سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی، اجرای برخی اصلاحات را دشوار کرد. به‌عنوان مثال، برخی لوایح اقتصادی که دولت سیزدهم ارائه کرد، با مقاومت‌هایی در مجلس مواجه شد که روند اجرای سیاست‌های تحول‌گرایانه را کند کرد (هاشمی، ۲۰۲۲: ۱۳۱). از سوی دیگر، برخی دستگاه‌های اجرایی که باید در اجرای سیاست‌های دولت همکاری می‌کردند، به‌دلیل تغییرات مدیریتی و چالش‌های بوروکراتیک، با مشکلاتی در هماهنگی مواجه شدند (کریمی، ۲۰۲۱: ۱۰۷)، یکی از مشکلات حکمرانی در

ایران، تعدد مراکز تصمیم‌گیری و موازی‌کاری میان دستگاه‌های اجرایی است که باعث کندی در اجرای سیاست‌ها می‌شود.

چالش‌های فرهنگی و اجتماعی در مردمی‌سازی حکمرانی

یکی از اصول حکمرانی شهید رئیسی، مردمی‌سازی سیاست‌گذاری‌ها بود، اما در برخی موارد، این سیاست‌ها با چالش‌های فرهنگی و اجتماعی مواجه شد. به عنوان مثال، برخی اصلاحات اقتصادی که نیازمند همراهی و صبر عمومی بود، در کوتاه‌مدت با مخالفت‌هایی از سوی برخی اقشار جامعه روبرو شد. این مسئله نشان داد که برای اجرای سیاست‌های تحول‌گرایانه، نیاز به فرهنگ‌سازی و اقناع عمومی بیشتری وجود دارد (سعیدی، ۲۰۲۲: ۱۲۰).

همچنین، برخی گروه‌های اجتماعی و رسانه‌ای که به جریان‌های سیاسی خاص وابسته بودند، تلاش کردند سیاست‌های مردمی دولت را زیر سؤال ببرند و با جریان‌سازی رسانه‌ای، اصلاحات انجام‌شده را ناکارآمد جلوه دهند. این مسئله نشان داد که در حوزه حکمرانی، علاوه بر اقدامات اجرایی، نیاز به تقویت رسانه‌ای و اقناع افکار عمومی نیز وجود دارد (جعفری، ۲۰۲۲: ۸۷).

حفظ استقلال سیاسی در شرایط فشار بین‌المللی

یکی دیگر از چالش‌های مهم، حفظ استقلال سیاسی در شرایط فشارهای دیپلماتیک بود. با وجود تلاش‌های دولت سیزدهم برای تقویت روابط با کشورهای همسایه و پیمان‌های منطقه‌ای، فشارهای سیاسی غرب بر ایران همچنان مانعی در مسیر تعاملات اقتصادی و سیاسی کشور محسوب می‌شد. برخی کشورهای اروپایی و آمریکا با اعمال تحریم‌های جدید، تلاش کردند روند توسعه همکاری‌های منطقه‌ای ایران را مختل کنند (رستمی، ۲۰۲۲: ۱۰۵). همچنین، پیوستن ایران به برخی پیمان‌های اقتصادی مانند سازمان همکاری شانگهای و اتحادیه اوراسیا، هرچند گامی مثبت در جهت استقلال اقتصادی بود، اما به دلیل برخی موانع حقوقی و اداری، بهره‌برداری کامل از این فرصت‌ها نیاز به زمان و اصلاحات قانونی بیشتری داشت (مرادی، ۲۰۲۲: ۹۳).

نتیجه‌گیری

حکمرانی سیاسی در رویکرد شهید سید ابراهیم رئیسی، الگویی مبتنی بر عدالت‌محوری، مردم‌سالاری دینی، فسادستیزی، اقتدار ملی، شفافیت و تعامل قوای سه‌گانه بود. در این پژوهش، ضمن بررسی مبانی نظری حکمرانی سیاسی و اصول کلیدی آن، به عملکرد شهید رئیسی در قوه قضائیه و دولت سیزدهم پرداخته شد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که شهید رئیسی با تأکید بر کارآمدی اجرایی، مردمی‌سازی سیاست‌گذاری‌ها و اصلاح ساختارهای بوروکراتیک، سعی در تحقق حکمرانی دینی مبتنی بر اصول انقلاب اسلامی داشت.

شهید رئیسی در دوران تصدی قوه قضائیه، با راه‌اندازی دادگاه‌های ویژه مفاسد اقتصادی و اجرای اصلاحات ساختاری در دستگاه قضا، روند مبارزه با فساد را سرعت بخشید. در دولت سیزدهم، تلاش‌های وی بر گسترش عدالت اقتصادی، حمایت از تولید داخلی و تقویت روابط منطقه‌ای متمرکز بود. اقدامات اصلاحی وی در حوزه شفافیت مالی، توسعه اقتصادی و تقویت نهادهای نظارتی، نشانگر تعهد وی به اجرای حکمرانی مبتنی بر اصول انقلاب اسلامی بود.

با این وجود، چالش‌هایی همچون مقاومت بروکراتیک در برابر اصلاحات، تحریم‌های بین‌المللی، موانع تعامل قوا و فشارهای رسانه‌ای، اجرای برخی سیاست‌ها را با دشواری‌هایی همراه ساخت. با این حال، تلاش‌های شهید رئیسی نشان داد که حکمرانی سیاسی بر مبنای عدالت و شفافیت، ضمن کاهش فساد، موجب افزایش اعتماد عمومی و بهبود کارآمدی دولت خواهد شد.

بنابراین، الگوی حکمرانی شهید رئیسی، الگویی است که می‌تواند به‌عنوان یک مدل موفق در حکمرانی جمهوری اسلامی مورد توجه قرار گیرد. این الگو نه تنها به ایجاد عدالت اجتماعی و اقتصادی کمک می‌کند، بلکه باعث افزایش انسجام ملی، تقویت مشروعیت نظام و کارآمدی اجرایی می‌شود. بنابراین، تداوم این الگو در مدیریت کشور، ضرورتی است که باید از سوی مسئولان و سیاست‌گذاران دنبال شود.

الگوی حکمرانی شهید رئیسی، الگویی عملیاتی برای مدیریت کشور در چارچوب ارزش‌های اسلامی و انقلابی بود. این الگو با تأکید بر فسادستیزی، عدالت‌محوری، شفافیت و کارآمدی اجرایی، نشان داد که با مدیریت جهادی و تصمیم‌گیری قاطع، می‌توان به سمت حکمرانی مطلوب حرکت کرد. استمرار این مسیر، نیازمند تلاش مضاعف در جهت اصلاح ساختارهای بوروکراتیک، تقویت دیپلماسی اقتصادی و توسعه عدالت اجتماعی است.

References

- Abbasi, Ahmad (2020). *Judiciary System and Transparency in the Islamic Republic*. Tehran: Mizan Publications. (In Persian)
- Abbasi, Hamid (2022). *Structural Resistance against Anti-Corruption Measures*. Tehran: Political Science Research Institute Publications. (In Persian)
- Akbari, Hassan (2021). *Anti-Corruption Policies in Justice-Oriented Governments*. Qom: Islamic Research Publications. (In Persian)
- Akhundi, Abbas (2022). *Judicial Reforms and Their Impact on the Efficiency of the Legal System*. Tehran: Legal Publications. (In Persian)
- Babaei, Ali (2016). *Islamic Governance and Its Key Principles*. Astan Quds Publications. (In Persian)
- Clarke, T. (2018). *Corruption and Governance: The Political Economy of Development*. Cambridge University Press.

- Dahl, R. (2006). *On Democracy*. Yale University Press.
- Farahani, Alireza (2021). *Justice-Oriented Policies in Revolutionary Governments*. Tehran: Social Sciences Research Institute Publications. (In Persian)
- Gilpin, R. (2001). *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton University Press.
- Hashemi, Javad (2022). *Interaction of the Three Powers in Iran's Governance System*. Qom: Legal Research Publications. (In Persian)
- Hassani, Reza (2022). *Conflict Management and Cooperation in the Governance Structure of the Islamic Republic*. Qom: Legal Research Publications. (In Persian)
- Hassini, Farhad (2017). *Efficiency of Islamic Governance and Sustainable Development*. Iran Farda Publications. (In Persian)
- Hassini, Mohammad (2023). *Resistance Economy and Its Impact on the Executive Efficiency of the Thirteenth Government*. Tehran: Daneshgah Publications. (In Persian)
- Hassini, Reza (2022). *The System of Religious Democracy in the Discourse of the Islamic Revolution*. Qom: Boostan-e Ketab Publications. (In Persian)
- Hassini, Saeed (2018). *Political Independence in the Governance of the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Elm va Siasat Publications. (In Persian)
- Heidari, Maryam (2022). *The Role of People in Monitoring Accountable Governments*. Qom: Islamic Sciences Research Publications. (In Persian)
- Howden, D. (2012). *Accountability and Transparency in Governance*. Oxford University Press.
- Imam Khomeini, Ruhollah (1989). *The Governance of the Jurist (Velayat-e Faqih)*. Tehran: Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. (In Persian)
- Jafari, Maryam (2022). *Media and Its Impact on Public Opinion in Executive Policies*. Tehran: Soroush Publications. (In Persian)
- Karimi, Mehdi (2021). *Decision-Making Structures in the Islamic Republic*. Tehran: Public Management Research Institute Publications. (In Persian)
- Karimi, Reza (2019). *Political Independence and Islamic Governance*. Tehran: Mizan Publications. (In Persian)
- Kazemi, Mehdi (2022). *The Role of Government in Realizing Economic and Social Justice*. Qom: Mofid University Publications. (In Persian)
- Khavand, Naser (2021). *Religious Governance and National Power in Iran*. Cultural Organization Publications. (In Persian)
- Khoshzad, Akbar (2018). *Religious Democracy and Governance Challenges in Iran*. Humanities Research Institute Publications. (In Persian)
- Kiani, Sara (2021). *Social Justice in Islamic Governance Systems*. Mehrgan Publications. (In Persian)
- Mahdizadeh, Gholamreza (2017). *Efficient Management in Islamic Governments*. Tehran: Imam Ali University Publications. (In Persian)
- Maleki, Hamed (2022). *Resistance Economy and Economic Independence under Sanctions*. Qom: Islamic Economics Research Institute Publications. (In Persian)
- Mirzaei, Fereydoun (2019). *Anti-Corruption Measures in Islamic Systems*. Tehran: Mizan Publications. (In Persian)
- Moghaddami, Farshad (2020). *Political Governance Patterns in Contemporary Iran*. Tehran: University of Tehran Publications. (In Persian)

- Mohammadi, Saeed (2020). *Interaction among the Three Powers in the Islamic Republic of Iran*. Tehran: University of Tehran Publications. (In Persian)
- Moradi, Hossein (2022). *Iran and Regional Agreements: Opportunities and Challenges*. Tehran: Allameh Tabatabai University Publications. (In Persian)
- Motahhari, Morteza (1990). *Political System of Islam*. Tehran: Sadra Publications. (In Persian)
- Mousavi, Ali (2021). *Transparency and Oversight in the Thirteenth Government: A Look at Ebrahim Raeisi's Executive Measures*. Tehran: Andisheh Publications. (In Persian)
- Mousavi, Mohammad Reza (2019). *Social Justice in the Judicial System of Iran*. Tehran: Mizan Publications. (In Persian)
- *Nahj al-Balagha* (1999). Translation: Seyed Jafar Shahidi. Tehran: Elmi va Farhangi Publications. (In Persian)
- Nasiri, Ali (2021). *Justice-Oriented Economic Policies under Sanctions*. Tehran: Islamic Economics Research Institute Publications. (In Persian)
- Nemati, Mohsen (2021). *Macro-Policy Making and Coordination among Powers*. Tehran: Islamic Economics Research Institute Publications. (In Persian)
- Nikookar, Mahmoud (2023). *Anti-Corruption in the Governance of the Islamic Republic*. Public Relations Publications. (In Persian)
- Nikzad, Hassan (2022). *Resistance Economy and Strengthening National Independence*. Tehran: Andisheh Islami Publications. (In Persian)
- Pearson, John (2011). *Principles of Political Governance*, Translation: Ahmad Zarei. Tehran: Ney Publishing. (In Persian)
- Raeisi, Ebrahim (2021). *Judiciary Performance Report*. Tehran: Judiciary Publications. (In Persian)
- Raeisi, Seyed Ebrahim (2019). *Theory of Islamic Governance and Justice-Oriented Approach*. Tehran: Cultural-Institutional Publications. (In Persian)
- Rahimi, Alireza (2022). *Developing Transparency and Reducing Corruption in Executive Institutions*. Tehran: Danesh Modiriat Publications. (In Persian)
- Rahmani, Kamal (2020). *The Role of Public Participation in Islamic Governance*. Tehran: Andisheh-ye Edalat Publications. (In Persian)
- Rasouli, Mohsen (2022). *Economic Constraints and International Sanctions*. Tehran: Shahid Beheshti University Publications. (In Persian)
- Rhodes, R. A. W. (1996). "The New Governance: Governing Without Government", *Political Studies*, 44(4): 652–667.
- Rostami, Amir (2022). *Challenges of Iran's Economic Diplomacy under Sanctions*. Qom: International Research Publications. (In Persian)
- Sacks, Jeffrey (2015). *Sustainable Development and Governance Policies*. New York: Columbia University Press.
- Saeedi, Reza (2022). *The Role of Public Opinion in the Success of Governance Policies*. Tehran: Social Research Publications. (In Persian)
- Sajjadi, Ebrahim (2021). *New Approaches in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Diplomatic Research Publications. (In Persian)
- Sen, A. (2009). *The Idea of Justice*. Harvard University Press.

-
- Sharifi, Ahmad (2021). *Challenges of Judicial Reforms in Iran*. Tehran: Mizan Publications. (In Persian)
 - Sifi, Mohammad (2018). *Martyrdom-Seeking and Its Role in Islamic Governance*. Rasa Publications. (In Persian)
 - Tabatabai, Seyed Mohammad Hossein (2007). *Tafsir al-Mizan*. Qom: Islamic Publications. (In Persian)
 - Taheri, Saeed (2021). *Religious Democracy and Executive Governance in the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Humanities Research Institute Publications. (In Persian)
 - Taleghani, Mahmoud (2019). *National Power and Governance in Iran*. Tehran: University of Tehran Publications. (In Persian)
 - Zarei, Naser (2021). *Economic Transparency and Accountability in Public Management*. Tehran: Danesh Modiriat Publications. (In Persian)